

Kwit ma Zet Notnaŋgat Yanjin

Abalaam Kwit keyet yanjan kapigok, “am sam-beyet soknjin”. Egañ Ibulu am eknjengat biwin penañ. Kwitnañ itnañjan Abalam makumtemien ya bam Kawawañjan kwit-nañ naman Abalaam kuye (Sokbembe 17:5). Abalaamgat bipmañ kwitnañ Tela (Sokbembe 11:26-27). Mkañjan ɣotekñañ U Kaldia msalen mamamtan yan meniñjan gakime (Sokbembe 11:28) Abalaamañ imbiñjan Sela ma meniñgat nemuñjan Lot ke ilinsak-wep msat ke pemti msat ɻen kwitnañ Alan ke mepmamtemien (Sokbembe 11:31; Nem-bayelen Muluwin 7:2-4). Ke mamti Abalaamañ nup kanañ 75 beme naman Kawawañjan pigok zeye, “Geñ mañgendance timti neñ msat ɻen aikgawap ke met mambanik.” Kan keyegak Kawawañjan Abalaamgat zetik pigok mge, “Neñ gâgât iñsokdine mma sambe penañ sokbemti mambep.” (Sokbembe 12:2) Âpme Abalaamañ Kawawañgålen zet gawepumti Kenan msalen mege. Ke mame egat nup kanañ 100 kegok beme Kawawañgålen zetik keyet penañjan imbiñjan Selayan nemuñit yu Aisak ambege (Sokbembe 17). Keyet saknjan Kawawañ ma amnañ Abalaamgat kwit ma zet notnañ kapigok zewien: “An zet gawepupu ton,” “Nâgât notn penañ,” (Zems 2:21-23), “Am nâmkinpepeñinmak eknjengat biwin”

(Loma 4:17). Abalaamaŋ set kegoset mame keyepmti egat kwitnaŋ ma mamaŋaŋgat yaŋaŋ notnaŋ kegok zenzeŋaŋ.

Abel Nemba ke Adammak Ewa egegat nemunjt muŋ. Egaŋ sipsip damuŋ mamtan. Ek nâmkiŋpepeŋaŋ kalinjaŋ keyepmti Kawawaŋaŋ eget nâme dolakŋaŋ penaŋ beye (Ibulu 11:4). Abelyet sipmaŋaŋ msalen mulatkawati Kawawaŋgat dopmaŋ mututuyet kwizet kuye (Sokbembe 4:10) yaŋgut Zisas-iyelen sipmaŋaŋ toti Kawawaŋgat kwizet kuyeen yom katikpepeyet kuye (Ibulu 12:24). Yuŋaŋ, Keinaŋ, kuye keyet zetnaŋ egalen zet kukunjaŋ keyet ekbak.

Adam Kwit keyet yaŋaŋ penaŋ, “an”. Eweŋjan Kawawaŋaŋ an ke ŋeŋaŋ weyanpemti mme sokbeme kwitnaŋ kwitnaŋ zelaŋ zeme sokbeye keyet damunjın peme mamtan. Adam nup kanaŋ 930 beme gakiye. An ŋeŋaŋ yom mti gakiki aikndaye ek Adam. Âpme An bam sokbeyeyan mama aikndaye ek Zisas (Loma 5:12-21; 1 Kolin 15:22, 45; Epesa 4:22-24).

Aga Imbi ke Abalaamgat imbiŋaŋ Selayet sisiliŋ imbi. Selayan tipkatik mangeyepm sisiliŋ imbiŋaŋ nâmpeme apmaŋmak wemti nemba ambet itdandayet zempeme apmaŋ Abalaamak mamti nemba ambet itdaye (Sokbembe 16:1-4). Agayaŋ nemba ambege keyet kwitnaŋ Ismael. Yaŋgut Kawawaŋaŋ ekŋetmak zetik mge keyaŋ setnaŋ keeset ku mâbâgalen. Selayan Abalaamgat imbiŋaŋ penaŋaŋ nemuŋaŋ ambet samti sisiliŋ

imbiñaj Agayet ñenzinzinj mti nemuñaj Ismael itdamâpme msat tunçupman mebun. Selayet zet notnañ zenzeñaj ke ekbak.

Aisak Ek Abalaamak Sela ekjetgat nemuñit yu. Abalaam ek ailip penañ nup kanan 100 beye âpme imbiñaj imbi penañ nup kanan 90 beye. Kawawañaj ekjetgat alikñit sambe penañ sokbembeyet zeye. Yañgut nemuñit yu Aisak sokbeye (Sokbembe 21). Âpme nomba ke mamkwati sememe naman nemuñit kwewetañ ke kumti Kawawañaj iknjañgat sâpe sâpe bum sasayet zeye. Âpme Abalaamañ nâmti nemuñaj kwep Aisak ke tep mee pi same time kalañan Aisak ke kumti busâgât mowebun. Âpme Kawawañaj Abalaamgat nâmkinjpeperenaj ke ekti nan sipsip ñen same kumti sâpe sâpe bumti naman nemuñaj wapme gilik zemti tobun (Sokbembe 22; Ibulu 11:17-19). Yañ mamoti Aisakgañ imbiñaj Lebeka watî manepemalu nemuñit yu muñ nemba pepet sokbewun. Nemuñit yu kwitnañ Isâ ma munçat kwitnañ Zakkop. Aisakgat kwitnañ Zisasiyet sokñane ekjetengat kwilin tazinen ke egalen kogogak tazin (Matiyu 1:2; Luk 3:34).

Aizaya An kapi Kilais ewe sokbembepiñ tapme nup kan 700 mee keyet keñjan golañ zenze an manje. Egañ Zelusalem mka temanj mawemtan. An keyañ Zuda am ekjenenaj keñjin gilik zenzeyet zetnañ mandiidomkwatan, “In keñjin ku gilik zewep beme Kawawañaj am manje notnañ nâmindeme ekjenenaj koti

Zuda am nin ndomkumti ndatimti mebep.” Egalen zet sambe kapi teepmaŋ kumpepeñan Kawawaŋgalen Zet Itnaŋjan keyet keŋan Aizayayet kwitnaŋ tazin. Aizaya papia keyet keŋanen zet notnaŋ zenzeŋjan ilak kwep ḥen Zân tu zululut an ekmagen penaŋjan sokbeye (Matiyu 3:3; Mak 1:2; Luk 3:4; Zân 1:23). Zet notnaŋ Mesaiayet nâmti zenzeŋjan elak Zisas-imagen penaŋjan sokbemâpme delaŋ zeye (Matiyu 1:23; 4:14; 8:17; Luk 4:17; Nembayelen Muluwin 8:23, 30; Loma 15:12). Zet notnaŋ am Kawawaŋgalen zetnaŋ kulumti ilinaŋgat keŋinaŋgalak mamaip ekŋengat nâmti zenzeŋjan (Matiyu 13:14; 15:7; Mak 7:6; Zân 12:38-41; Nembayelen Muluwin 28:25; Loma 9:27, 29; 10:20-21).

Aleluya Zet kapi Ibulu ekŋengalen zet. Aleluya zet kapiyet yaŋjan penaŋ, “Amobotnaŋgat kwizet buŋamaŋ mwatne.” Ibulu zet aleluya kapi age zelen gilik zewien ma Nabak zeleset gilik zewennen aleluya pemann toweme naman kapigok etan kuwann, “Nin Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwatne.”

Alon (Luk 1:5; Nembayelen Muluwin 7:40; Ibulu 5:4; 7:11; 9:4). Alon ek Liwaiyet sokŋaŋ. Mme Liwai ek Zekopgat nemuŋjan. Islael amnaŋ Izip msat pemti kwawebienen Kawawaŋjan Alon ombempeme sâpe sâpe bumbu mulup an ḥeŋjan kwage. Alonaŋ meniŋjan Moses mukulem mpeme Islael am indatimti msat zetik mimindendeŋjan indatime mepmâbien.

Am Nâmkiŋpepeñinmak Am Zisas

nâmkirpepti mamaip ekjengat kwilin Kawawaŋgalen Tâtâ Alakjanaŋ zeinen “am nâmkirpepenjimak” (Nembayelen Muluwin 1:15; 2:44; 4:32). Am ekjen Zisasiyelen gakikiŋaŋ ma wawatnaŋgat manâmkirpeip ekjen ke animbi nâmkiŋpepetor̄ kegok mazenup.

Am Zuda manjeen ku sokbembejan (Ol Heiden) Zuda amnaŋ am ekjengalen siwen ku sokbembejan ekjengat nâme belakjaj penaŋ tam ma bo keboŋ mambeip. Mme indikpenpej ikŋakŋen mamimindemtemien. Yaŋgut Zisasiyan msalen togeyeen egaŋ am sambe indikme waleletgalen selen mepme keyepmti am Zuda manjeen sokbembejan ma ekjengalen manjeen ku sokbembejan ilinsakwep indamukulem mge (Matiyu 15:21-28; Luk 17:12-16). Pâlaŋ ikŋaŋgat kapigok zeye, “Neŋ am Zuda manjeen ku sokbembejan ekjenmagen buŋam zapat timebegalen an ombemneŋe.” (Loma 11:13, 25; 1 Timoti 2:7) Dapmelanje sambe penaŋ tapmeliwen am Zuda manjeen ku sokbembejan ekjenmagen om̄ba sokbemmego (Nembayelen Muluwin 10:25; Kie Kienok 2-3).

Angat Nemuñaŋ (Pikinini Bilong Man) Zisasiyet kwitnaŋ kapi ikŋaŋ ewe sokbembepiŋ tapme golaŋ zenze an kwitnaŋ Danielan amŋanejet kejin mme sewakŋaŋ bembeyet zet kapigok zeye, “Angat Nemuñaŋ koti ingalen Amobotnaŋ Temaŋ windenjaŋben mziŋgagapmaŋ sopmaŋ totabe.” (Daniel 7:13-14) Zuda amnaŋ an keboŋ keyet Ki-

lais mazeiwaŋgut Danielan̄ Angat Nemunjan̄ kegok kuye. Kegogapmti Zisasiyan̄ msalen kogeen iκn̄jan̄gat kwitnaŋ Angat Nemunjan̄ kegok kuye. Egaŋ msat sek timti sokbeye yaŋgut ewe Kawawaŋgat Nemunjan̄negak (Matiyu 27:54; Zân 1:34).

Babilon Kwit ke mka temaŋ kwitnaŋ. Zapat notnaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen makuwegen am msat kapiyetnaŋ Zuda am kot indomtimti Zelusalem sesewat mka temaŋ ke bume zime am ekŋengalen sililiŋ mulup mindandayelen nup kan 70 kegok mepmambien. Zânaŋ Kawawaŋgalen kasanjane ekŋengat bemzenze zet Babilon mka kapiyet palen om̄ba bemzeye (Kie Kienok 17-18).

Bal (Loma 11:4) Kwit kapi kawawaŋ dâsuki Kenan amnaŋ masesewatsamtemien. Am Islael msat mtoŋ mamtemien ekŋenjan̄ nōpiom kapi mme kawawaŋinok beme masesewatsamtemien (An Damuŋ 10:10; 2 Stori 28:1-4) keyepmti golaŋ zenze an ekŋen nēn̄in zime zet om̄ba mimindamkwakwatnaŋ.

Balaam (Makuku 25:1-2; 31:16; Kie Kienok 2:14) An ke golaŋ zenze an. Moap am Islael amgat kasanjine. Âpme Moap ekŋengalen amobotnaŋ kwitnaŋ Balak egaŋ Balaaman̄ Islael am wepuwalili mimindendeyet zeye. Kegogapmti Balaaman̄ selin beyo mpesât nāmti mepme Kawawaŋgalen ensel nēn̄an̄ selen bekek tapme Balaamgalen doŋkiyan̄ meekti kiŋgäge. Âpme Balaam giŋgiŋ penan̄ mti mebegalen mme Kawawaŋan̄ doŋkiyet

dembusekñaj m eleñ belañ beme ñandemti Balaam weñaj tiye (Makuku 22-24). Set kegoset Kawawañaj amñene indamukulem mge. Balaamgat keñajanç manep milawatgat tikñajanç bemisik tageyepmti Balakgalen zet gawepuyeyangut Kawawañaj ku nâmpeye (2 Pita 2:15-16; Zudas 11).

Balak (Barak) An zut ñen kwilit sekam kweç kabon̄ yangut Age zeleset kapigok kukunjan̄: Balak ma Barak. Nabak zeleset kwilit kweç kukunjan̄. An kwitnañ ñeñan̄ tazin ke Islael ekñengat kasanjineyelen amobotnañ. (Balaamgat zet kukunjan̄ ke ekbak.)

Âpme Balak ñen kapi ek Islael am ekñengalen an damuñgapmti kasanjine indosâgât kopme an kapiyan̄ Debolamak ñeñan̄ beme meti kasanjine maindomwaletemien (An Damuñ 4-5; Ibulu 11:32)

Beelsebul Zisas msalen manjeen we bekanañ ekñengat ñeñajan̄ Sadançat kwitnañ Beelsebul kegok kumsamti manje (Matiyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15-19). Ke Sadançat kwitnañ ñen kegok.

Benzamin (Loma 11:1; Pilipai 3:5; Kie Kienok 7:8) Benzamin kapi Zakopgat nemuñañ (Sokbembe 35:16-24; 46:19). Benzamingat sokñajan̄ Pâl (Nembayelen Muluwin 13:21).

Dewit (Matiyu 1:6-17; Luk 3:31) An kapi Islael am ekñengalen amobotnañ dolakñajan̄ penañ. Amobotnañ notnañ mamkwabien ekñenmagengatnañ ñenañ ek ku sebempein yekgat satnañ. Ek Zesiyet nemuñañ delan̄ zenzeñajan̄. Egañ sipsip tadamuñ mnepeme

golaŋ zenze an Samuel amobotnaŋ tatatgat mwatonzempeye (1 Samuel 16:1). Kan njengat egan Goliat Pilistan eknjengalen kasayet an ḡenjaŋ dabanaŋ ḡokasetnaŋ kume kulukpeme gakiye (1 Samuel 17). Dewilan Kawawaŋgat keŋ olonjen om̄ba penan nāmpemtiyepm Kawawaŋ milim kukuŋaŋ Sam zeip keyet keŋjan silik kwapemkuye. Naman Kawawaŋaŋ Dewit kegogak zetik mpeye, Kilais zeip ke egat alikŋaŋ (Loma 1:3; Kie Kienok 6:6).

Elisa (Luk 4:27) An ke Kawawaŋgallen golaŋ zenze an ewenjan manje. Ilaiza gakime egat mundumanj tage. An kapiyet zet zapatnaŋ Kawawaŋgallen Zet Itnaŋaŋ kapiyet makumti ekbak (2 Kiŋ 2-8).

Elot Buŋjam zapat kapiyet kwit kapiyan an zulak zulak eknjengat kwilin kegok bein. ḡenjaŋ Elot Zuda am eknjengalen amobotnaŋ Zudia msalen tapme Zisasiyaŋ sokbeme an nānāŋinmāk kasup kwakwatnasetgatnaŋ Zisas eksâgât koti met an Elot kapiman-gen sokbemsawien (Luk 1:5). Elot kapiyan nemba okak sambe Beteleem mkaengatnaŋ indommâge (Matiyu 2:1-22).

Âpme Elot an ḡen ke kwitnaŋ Elot Antipas. An kapi Galili eknjengalen amobotnaŋ mame Zisasiyaŋ sokbemkawaŋ bemi Kawawaŋaŋ mulup mimiyet peme koge ke mti menok sekam ikiŋak ikiŋak mmâge. Elot kapiyet imbiŋaŋ Elodias Zân tu zululut angat ḡenzinziŋ nāmtiyepm zeme apmaŋaŋ Zân tu zululut angat ḡokasetnaŋ

elenjeye (Mak 6:14-29). Mme Zisas zelen wap-moti zemkusâgât mbien ke an kapiyet mkaen wapmebien (Luk 23:6-12).

Amobotnañ Elot Aglipa kwit ke an zutgat kwilit sakam kwep. Elot Aglipa 1 kapi Elot Zuda am eknjengalen amobotnañgat soknaj. Elot Aglipa 1 kapiyan am nâmkinjpepenjinmak yanbemti indomwalet mkwage. Egañ Zângat datnañ Zems Zisasiyet nembañañ ke kume gakiye (Nembayelen Muluwin 12:1-23).

Mme Elot Aglipa 2 kapi nan amobotnañ ñengat kwitnañ. An kapiyet zikatnan Pâl watí zelen mowabien. Egat Pâlyelen zet nâmti Pâl peme Loma msalen Sisayañ zetnañ nânâyelen peme mege (Nembayelen Muluwin 25:13-26:32).

Emetak Tej Emetak Tej kapi Kawawañmagengatnañ makozin kegogapmti egat kwitnañ Tej Emetak makunup. Egañ am nâmkinjpepenjinmak eknjengat keñinan mamti keñin m eleñ beleñ beme Kawawañgallen zet ñoktekñaj manâmkinjpeip (Zân 16:13), ma egañ ningat mundumnnan Kawawañaj mandundum sain (Loma 8:26), ma Kawawañaj nin mama mimi zigok mimiyeñen nâmtíkñaj min ke ndamukulem mme maminup (Nembayelen Muluwin 13:2; 16:6-7), ma ndamukulem mme Kawawañgallen zetnañ yañaj msokbembeyelen notnne mukulem mindendeyelen (1 Kolin 2:4-5; 12:14). Emetak Tejan keñj m eleñ beleñ beme mama mimi pembenañ mimiyeñen (Galesia 5:22-23).

Ensel An ekjen ke Kawawaŋgalen mukulem mimi an. Ekjen kapi am sekmak yek; tâgâ etaŋ kegogapmti amnaŋ nin ekjen ɻep ku indidikgalen. Ekjenan Kululuŋen Kawawaŋmak mamaip ma ekjen tâgâ mee kebonj. Kawawaŋan kan kataŋ mulup zet indame am nin ndamukulem msâgât makolip. Mukulem mulup kapi ilak Kawawaŋan eknengat zapat penan indandaŋan (Nembayelen Muluwin 12:6-11; 27:23; Ibulu 1:14). Ekjenan kegogak Kawawaŋmagengatnaŋ zet timti kot ammaggen manzemkawaŋ beip (Matiyu 2:13; Luk 1:26; 2:9).

Ewa (2 Kolin 11:3; 1 Timoti 2:13) Ewa ek Adamat imbiŋaŋ. Ek imbi ɻeŋaŋ penan Kawawaŋan angat gatnaŋ kasetnaŋan mge (Sokbembe 2:18-24). Imbi kapiyan kegogagak asinjat zetnaŋ nâmti Kawawaŋan tep katnaŋ ku niniyet zeye ke mâtâti ninge. Nimtingut apmaŋ butnaŋ same ninge. Keyepmti animbi zut kapiyan Kawawaŋgalen zet kuluwun keyan Kawawaŋ bamkumpepe ke kukŋaŋat eknelaŋ aikbun (Sokbembe 3). Eknelaŋ kegogak nemba idabebun ekjen keyet kwilin kapigok: Kein, Ebel ma Set.

Gidion (Ibulu 11:32) An ke Islael eknengalen an damuŋ teman ɻen. Ek nâmkiŋpepeŋan teman penan kegogapm Kawawaŋ dundumsame windemak ɻoktik same egan kasajene omba sopmaŋ kasa kuku anene isikŋaŋ timeti met indommâge. Kawawaŋan

mukulem mpeme kegok mge (An Damuŋ 6-7).

Glik Kwit kapi kwitnaŋ kwitnaŋ zutgat kwilit. Zet am msat keyetnaŋ manzeip (Zân 19:20) ma am msat keyelen (Zân 12:20; Nembayelen Muluwin 11:20). Msalin kwitnaŋ Gilis. Am msat kapiyetnaŋ ekŋen am nânâŋin teman kegogapm am msat sambeyetnaŋ maeksemindemtemien. Am msat notnaŋatnaŋ Glik zet kapi nâmâtâlip. Zisasiyaŋ msalen manjeen am egalen kanen mambienaŋ Glik zet kapi om̄ba manzemtemiengapmti Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋ ke zet Glik zelen kuwien.

Golan Zenze An (Propet) Itnaŋaŋ Kawawaŋaŋ an notnaŋ ekmagengatnaŋ zet timti am diindondoyet ombemindeme mamti zetnaŋ am mandiindomtemien. Kawawaŋaŋ am ḥeneyəŋ ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbeweyet an ekŋen kapiyaŋ zemkawaŋ be-meŋgut amnaŋ nâmti keŋin gilik zenzeyelen mamtemien. Golan zenze an notnaŋ kwilin kapigok: Samuel ma Aizaya ma Zelemaia ma Esekiel. Golan zenze an ekŋengat zet zapalin Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ om̄ba penan makuwek.

Gomola Yaŋaŋ zet Sodom kemak tusum kukunjaŋ ke ekbak.

Ibulu Kwit kapi Islael am ekŋengat kwilin ḥen kapi. Islael am ekŋengat sokŋin ḥen Abalaam (Sokbembe 14:13) ma sokŋin ḥen kwitnaŋ Ibel (Sokbembe 10:21; 11:14-17). Kogogapmti ekŋenaŋ ilinaŋgat kwilin Ibulu am kegok

makuip. Ma zelin kwitnañ kegogak Ibulu makuip.

Ilaiza (Matiyu 11:14; Mak 9:4; Loma 11:2; Zems 5:17-18) An golañ zenze an Ilaiza ek kukñañgatnañ. Egañ menok sambe penañ mge enenogat Kawawañgalen windeyan egat dukñañ kwalat tapmeyepmti kegok mkwage (1 Kiñ 17-19; 1 Kiñ 2:11-12). Zisasiyañ zet notnañ zeyeen Ilaizayet palen bemzemti zeye, “Zân ek Ilaiza nemboñ,” kegok zeye (Matiyu 17:9-13; Mak 9:9-13; Luk 1:17).

Isâ (Loma 9:13; Ibulu 11:20; 12:16-17) Aisakgat nemulatnenet pepet keyet kwilit kapigok: Nemunjañ yu kwitnañ Isâ ma muñgat kwitnañ Zekop. Zuda am eknjengalen mama mimi tazinen nomba yu egañ bipmañgalen milombi lombi ke egañ tonjañ bembeyelen. Yañ kan ñengat Isâ zupsatnañ maneti kot meuyet penañ gakim walege. Âpme muñjañan milam tati meu bumnsât tabume ekti notnañ same niniyet yanqwesiye. Mme muñjañan zeye, “Ayuyañ betzin tonjañ bembeyelen zemgwatnañ ke neñ mimmeneyelen zetik mnamanençut gasap,” zeme yuñañ Isâyañ, “Nep,” zeme nâmti meu bemsame niñge (Sokbembe 25:29-34). Kegok mti betzin titiyelen zemgwatnañ walak muñjañ saye. Kegogapm ayuyet iñsokjanemak muñgalenañ maâmondaip.

Izip (Nembayelen Muluwin 7:34-48; Ibulu 11:27) Izip msat ke Israel msat butnan sokjanik. Eweñan Israel amnañ msat kapi

[Kwit ma Zet Yañin Islaelxii](#)[Kwit ma Zet Yañin Kawawañgallen Zet Zapat Dolakñaj Penaj](#)

nup kan sambe sek sindem timti manepeme Kawawañaj Moses mwatonzempeme indatimti msalin itnañaj indayeen ke indatimege.

Islael Kwit ke Zuda amgat yeñsokñin Zekopgat kwitnañ alakñaj Kawawañaj saye (Sokbembe 32:22-28). Kwit Islael kapi Ibulu ekñengalen zeleset yañaj kapigok, “Egañ Kawawañmak an âwun.” Zekopgat nemulatnane 12gapmti ekñengat iñsokñineyañ ilinañgat kwilin Islael kuwienaj ewe keyegak makuip. Âpme ekñenaj Izip msat pemti msat Kawawañaj zetik mindandañaj kwitnañ Keñnan ke peme tapme ekñenaj naman Islael msat makuip.

Kawawañgallen Zet Zapat Dolakñaj Penaj (Gutnius) (Zân 3:16) Zisasiyan nembañane zemindeme ekñenaj egalen buñam zapat zenup ke ma zet ñen ewe kapi ñewegak zenup, “Kawawañgallen Zet Zapat Dolakñaj Penaj”. Zisas ikñaj peme kokotnañgallen buñam zapat timti mekozewien (Mak 16:15). Nin Kawawañaj Zisas Kilais ningat mti msalen peme toti ningalen yomgat gakimti wage manâmkîñpenup ningat kwitn kapigok kukuyelen, “Am Kawawañgallen Zet Zapat Dolakñaj Penaj nâmkiñpem mama ton” kegok zenzeyelen. Enenogat nin kejñnañ yomm ekmann nukñaj beme keñj gilikzep keyepmti kegok zenup. Kogok sokbein beme Kawawañgallen Zet Zapat Dolakñaj Penaj keyañ mulupmanj amgat kejinan kegok

mamin kelak ḥep eksokbembeyelen.

Kein (Ibulu 11:4; Zân 3:12; Zudas 11) An ke Adamak Ewayet nemuñit yu. Keinmak Abelan̄ sâpe sâpe Kawawañgat igak igak mambumtemun. Âpme Kawawañan̄ muñajan̄galen sâpe sâpe nâmtíkñan̄ mti yuñajan̄galen ku nâmtíkñan̄ mgeyepmti muñajan̄gat ḥenzinziñ mti kume gakiye (Sokbembe 4:1-16).

Kenan (Nembayelen Muluwin 13:19) Kawawañan̄ msat kapi amjene Islael indandayelen zetik mge. Mme ekñenañ msat ke metiwien keyet iñsokñineyan̄ bamgat kwitnañ Islael kuwien.

Kilais (Matiyu 1:16; 16:16; Zân 1:41; Nembayelen Muluwin 5:42; 9:22) Kwit zut kapi Kilaismak Mesaya yañan̄it sekam kwep. Kwitnañ yañan̄ kwepgat zet zulañ manzelup. Kwit Kilais ke Glik zeleset âpme Mesaya ke Ibulu zeleset. Kwit zut keyet yañan̄it kapigok “an ḥen mulup mimiyet kelakñan̄an̄ zulutpemti ombempereñan̄.” Set kapi Islael am ekñengalen. Ekñenañ an ḥen an damuñ onzempesât nâyo beme ekñenañ kelakñan̄ ḥokñan̄ mulalo keyañ zewen an kapi mulup ke mimiyet ombempeip kegok nâyo. Islael am ekñen ekme golañ zenze anañ koti kelakñan̄an̄ an ḥen zulutpen beme ekñenañ zeyo an kapi Kawawañan̄ ombempein manzeip. Zuda amnañ Kilaïs Kawawañan̄ an ombempereñan̄ keyañ koti indatitiye ma indamukulem mimiyet damuñ tati webematatemien yañgut Zisas-

iyanj kogeen Zudamagengatnaŋ am isikŋaŋ
bukŋenaŋ egat nâmkiŋpewien.

Kola (Zudas 11) An ke kan Mosesiyaŋ manjeen
egaŋ kegogak manje. Âpme Islael am
ekŋenaŋ msat tuŋgupmaŋ mamtemien kan
keyet Kolamak anene ekŋenaŋ Mosesimak
Alon egegalen muluwidangat kasa mme
keyepmti Kawawaŋaŋ msat mme ŋandeme
Kolayelen dapmelange indawilige (Makuku
16).

Leap (Matiyu 1:5; Ibulu 11:31; Zems 2:25) Islael
am Izip msat pemti msat tuŋgupman tokwati
mame nup kan 40 kegok mepme weyeyen
mulup mti msalin Kawawaŋaŋ yeŋsoknjin
Abalaam zetik msasaŋaŋ ke mobogalen tati
an zut ŋen kukŋaŋgat msat wiliŋgiŋiyelen
mowebun. Âpme kasanjitneyaŋ nâme
eget ewe zupman mebepinj keŋaŋnegak
tapmalu idatimabien. Mme Leap ek imbi
set kileŋaŋgut an zut kapi enzilimideye.
Egaŋ nâŋge Kawawaŋgat keŋaŋ teman
Islael amŋanemak tazingapmti msat ke
ekŋen indawe e nâmti egetmagen mama
mimi dolakŋaŋ kegok mge. Kegogapmti
Islael ekŋenaŋ gilik zemkoti am ekŋen
kapimak âwienen Leapgallen mka etanŋaŋ
ŋep tage âpme sambeyelen yek (Zosua 2:1-
21). Matiyuyaŋ Leapgat kwitnaŋ Zisasiyet
yeŋsokŋaneyelen kwilin biliwatnanen
tazin keyet kuye (Matiyu 1:5).

Lebeka (Loma 9:10-13) Imbi ke Islael am
ekŋengat yeŋsoknjin Aisakgat imbiŋaŋ. Mme
ek Zekopmak Isâyet mamit. Egat zet zapat-

naŋ Sokbembe 24 keyet maiŋti ekbak.

Liwai (Ibulu 7:5, 9-10; Kie Kienok 7:7) An ke Islael ekŋengat sokŋin ŋen kwitnaŋ Zekop keyet nemunjaŋ mme egat iŋsokŋane am maŋge kwep maŋge temaŋ 12magengatnaŋ ke ŋen ilak ekŋen kapi. Kawawaŋan an maŋge ekŋen kapi ombemindame ekŋen sesewat mka temaŋ keyet keŋan mulup mamtemien. Kegogapmti sâpe sâpe bumbu an ekŋen ke ilak an kapiyet iŋsokŋane (Makuku 1:47-53; 3:11).

Âpme Zisasiyet nembanjaŋ ŋengat kwitnaŋ Liwai makumtemien mme nomba ikŋaŋ keyet kwitnaŋ ŋen Matiyu (Matiyu 9:9-13; Mak 2:14; Luk 5:27-29).

Loma (Nembayelen Muluwin 2:5-12) Kwit kapi mka temaŋ Itali msalen tazin keyet kwitnaŋ makuip. Zisasiyan msalen maŋgeen kan keyet am Loma mkaengatnaŋaŋ Žuda indikdamuŋ mme mambien. Ma naman Loma ekŋengalen amobotnaŋaŋ am msat kataŋ indikdamuŋ mme mamtemien. Žuda am kegogak indikdamuŋ mme keyepmti ŋenzinziŋ mamtemien. Loma ekŋenaŋ amobotnaŋineyet kwilin Sisa makuip.

Lot (Luk 17:28-32; 2 Pita 2:7) Lotgat bipmaŋga datnaŋ temaŋ ke Abalaam. Lolaŋ biyuŋaŋ Abalaam mâti Kawawaŋaŋ msat indasâgât zetik mge ke temakwep mebun. Msat ke mepmamti Lotgat keŋaŋ ikŋak penaŋ ma-mayelen nâŋgeyepmti biyuŋaŋ pemti naman meti ikŋak Sodom mka mgasik ke mepmamtan. Kawawaŋaŋ mka ke walesâgât

nâmti keyepm mka ke pemti mebegat apitilim peme Lolañ mka mgasik ke pemti imbiñajmâk nambalatnenet timti kunzuñge. Mme Kawawañan Sodom mkaen kwileki ñen sokbesem ke gilik zem egepiñ zeye keyañgut Lotgat imbiñajan gilik zem ekti keyegak nanzañ sat beye (Sokbembe 18-19).

Mama Kanzizit (Matiyu 19:16-30; Zân 3:1-21; Ibulu 5:9) Mama ke Kawawañan am Zisas manâmkînpeip ekñen etañ ketalasim maindain. Am Zisasiyet gakikiñan ke ekñengalen yoman egat dukñan mopme gakiye kegok nâmâtâti manâmkînpeip ma yomin katikpepeyet mawekup ekñen yomin katikpepemti mama kanzizit ke maindain.

Mana (Zân 6:31, 49; Ibulu 9:4; Kie Kienok 2:17) Islael amnañ msat tuñgupmanen matokwatemienen nup kan 40 mepme meuyet gakim walesâgât mbien. Âpme Kawawañan meu kululuñengatnañ msasa kwepgat niniyelen katañ matime totan. Meu kululuñengatnañ keyet kwitnañ mana. Ibulu zeleset kwit kapi yañan, “Pi pe kwileki.” (Kisim Bek 16)

Melkisedek (Ibulu 5-7) Kan ñengat Abalaam kasanjene met indomâti ekñenmagengatnañ kwitnañ kwitnañ timti mkanjan mesâgât kottiñet an sâpe sâpe bumbu ñeñan kapi selen aikti kwitnañ kwitnañ timti koge ke kalan kumti mange 10magengatnañ kwep an kapi saye (Sokbembe 14:17-20).

Mesaya Zet Kilaisiyet yañan kukuñan ke ekbak.

Moses (Mak 12:24-27; Luk 24:44-49; Zân 3:14;

Kwit ma Zet Yañin Msat TuñgupmañxviiiKwit ma Zet Yañin Msat Tuñgupmañ

Kie Kienok 15:3) Eweñan Islael ekñenaj Izip sindem msalen mambien kan keyet Kawawañaj an ñen sindeminañgatnan timkwatindemti indati met msalin eweñan Kawawañaj indasâgât Abalaamgat zetik mge ke indatimebe. An indatimebepgat zetik miminjan ke ilak Moses kapi. Kawawañaj Moses sokbemsayeen setnañ kapigok. Msat tuñgupman tatnañ Zetiloyelen sipsip tadamuñ mme tañjam ñen tep isikñaj tazimañge yañgut tep sinaj ma betnañ zinzipin tapme, “Ekbi,” zemepme Kawawañaj mulup zet nukñaj kapigok saye, “Nâlen amnañ sindeminañgatnañ tasumnaiwen Izip msalen kaim totindatimkwasenik,” zeme nâmtemtem ombo penañ mge (Kisim Bek 3-4). Kegogapmti Kawawañaj menok notnañ Mosesiyan Izipgalen amobotnañ ekmagen mme ekti Islael am indeme mebegalen mzikat same mege. Kegok mepme Izipgalen amobotnañ Islael am nâmindeme Mosesiyan ñejan bemindeme met Nembu Ñamanj ke somti msat tuñgupman mepmame nup kan 40 delañ zeye. Kawawañaj Moses Sainai Kalanjan zii zet saye. Mosesiyan Kawawañgallen Zet Itnañanen buñam zapat kapigok kuyeyan talip: Sokbembe ma Kisim Bek ma Wok Pris ma Makuku ma delañ zenzenjan Zii Zet.

Msat Tuñgupmañ (Matiyu 3:1-3; 4:1-11; Zân 3:14) Kawawañgallen Tâta Alakñaj ekbegen zet msat tuñgupmañ kapi ombo penañ

kukunjaŋan tazin. Kawawaŋgalen zelaŋ msat tuŋgupmaŋgat zeinen msat amnaŋ ku mamaip. Amnaŋ msat kalalan kenogaŋ tabiek ze ḥep tu meuyet gakim walebiek.

Nâmaman (Luk 10:27) Sekj̄ gakime nâmamannaŋ ku magakin. Am nâmkinjepeŋinmagaŋ gakime nâmamaŋinan Kawawaŋmagen mamezin (2 Kolin 5:1).

Niniwe (Matiyu 12:39-41; Luk 11:29-32) Mka temaj kapi Kawawaŋan golaŋ zenze anaŋ Zona peme met Kawawaŋan mka ke waleletgat zeye keyet zapatnaŋ met diindoye. Enenogat ekjenaŋ yom tototnaŋ omba mbiengapmti golaŋ zenze an kapiyaŋ kegok mge. Yaŋgut ekjenaŋ egalen zet ke nâmti keŋin gilik zeme Kawawaŋan ku indawalege (Zona 1-4).

Noa (Matiyu 24:37-38; Luk 3:36; 17:26-27; Ibulu 11:7; 2 Pita 2:5) Noa ke an eweŋan penaŋ manje. Kan keyet am sambeyan yom sepem ikŋak ikŋak mti Kawawaŋ bamkumpewiengapmti tuŋgwawam mme kwati am sambe indaminzililiyet nânje. Yaŋgut Noayaŋ etaŋ kwatetepman manje keyepmti Kawawaŋan ekmak egalen imbinembamak naniŋane etaŋ aŋgalan indeye. Kawawaŋan Noa zempeme waŋga temaj walati soŋgom sekam ikŋak ikŋak sepem sepeminok ma ikŋangat imbinembajanemak naniŋane etaŋ time waŋgæn mobien. Mopme Kawawaŋan map temaj mme toti am sambe yominmak indaminziliye (Sokbembe 6-9).

Olip Tep (Loma 11:17, 26; Kie Kienok 11:4)

Tep ke msat notnanen etañ makwazin. Tep kapi katnañ maelikzin mme amnañ katnañ ke timsomti katnañ keñajan ke timti kelakñajan maweyanip. Kelakñajan keyan mulup sambe mamin keyepmti Zuda am ekñenat olip katnañgat tikñajan ombo penan manâip. Zelusalem mka teman keyet sokñanik kalañ njen matazin âpme olip tep kalañ keyet dukñan ombo tazin keyepmti kan notnañgat kalañ keyet kwitnañ, “Olip Kalañ” makuip (Matiyu 24:3).

Ombemindendeñaj (Aposel) Zisasiyan an

12 iñjañmak mamayet indakumtetinti indatmamtan ekñen keyet kwilin “Ombemindendeñaj” makunup (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). An ekñen kapi ma notnañ Zisasimak mame zet zapat mandiindomtan ma ekñenat ekme Zisas kume gakinti wenjeyan gakiengatnañ wati mowege keyet zapatnañ zenze an zemindeye (Matiyu 28:18-20). An ekñen kapiyan am nâmkinpepeñinmak kukñañgat mambien ekñengat damunjine kwabien.

Bamgat an notnañ ekñen kapiyan kegogak ombemindendeñaj kwabien: Pâlmak (Galesia 1:1), Banabas (Nembayelen Muluwin 14:14) ma am notnañ sambe.

Palisi (Parisi) Zuda am ekñengat tuñguwinanen an mange kapiyan Mosesiyelen zii zet ke tapme ekñenat ilinañgat keñinagalak tusumti mamtemien. Ekñenat Kawawañgalen zii zetnañ keyet eksese

mobotnaŋ mti keñin ma sekñin teman keyet bemti am notnaŋ ekñen indamâti mimiyet manzikat indamtemien. Mti sek mmobot omba penaŋ mti nâme ilinanŋgat an kwatetepmaŋ Kawawaŋgat zikatnan, “Nin an teŋ,” manzeip. Yaŋgut ekñen an dâsuki tonj. Mama mimiŋinan zelin manzeip kemak temakwep ku mambelup. Kegogapmti ekñen Zisas peŋpeŋ omba penaŋ mpewien ma egalen mulup anane kegogak peŋpeŋ mamimindeip (Nembayelen Muluwin 23:6; Pilipai 3:5-6).

Pentikos Kendo Zuda ekñengalen Kendo keyet ekbak.

Sadaŋ Sadaŋ ek we ekñengalen amobotnaŋ. Ek ŋeŋaŋ Kawawaŋgalen ensel ekñengalen ŋeŋaŋ bemberen. Yaŋ egaŋ Kawawaŋgat mobotnaŋ msaye kegogapmti māpme msalen toge (Luk 10:18; Kie Kienok 12:7-9). Egaŋ am ningat tuŋgupman mamti keñ myuŋgume bekanan mimiyet tikŋaŋ nâmti maminup. Ma am nâmkiŋpepemak mamaip ekñen kegogak yom itnaŋaŋ mimiŋaŋ keyet zembeŋaŋ kwilikme nâme yom ke Kawawaŋaŋ ku katikpep nânâyet keñ walatme keñ zut palen mamti nâmkiŋpepeen toindondoyélen mamip. Zisasiyaŋ Sadaŋgat windenŋaŋ mtopeye yan kan delaŋ zenzenŋaŋ windenŋaŋ waletme delaŋ zewe (Kie Kienok 20).

Sadusi Zuda am ekñengat tuŋguwinanŋgatnaŋ an manje kapiyan Palisi ekñenaŋ zigok zigok mamtemien keyet keñ kwep ku mam

mtemien. An manje kapi ekjēn sese-wat mka temanġalen an damuñ. Sadusi ekjēnañ gakikiengatnañ gilik zemwawat keyet ku manāmkiñpeip (Matiyu 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Nembayelen Muluwin 4:1-2) ma naman ensel ma we mee ke ku talip manzemtemien (Nembayelen Muluwin 23:8). Yañgut zet keboñ ke zemyunju yuñgu etañ mti nāmkiñpepe mme tuwat tuwat mam-bein (1 Kolin 15:20-21; 1 Tesalonaika 4:13-14).

Saion Kalaŋ (Matiyu 21:5; Zân 12:15; Loma 9:33; 11:26; 1 Pita 2:6) Saion Kalaŋ ke kalaŋ sambemagengatnañ kwepgat dukñan Zelusalem mka temaj walalatnañ tazin. Ma kalaŋ keyet dukñanen sesewat mka temaj kegogak walabien. Kan notnañgat Zelusalem mka temaj keyet kwitnañ ḥen Saion Mka. Mme Zuda am ekjēngalen nāmkiñpepeñinañ tazinen Kawawañjañ toti mka temaj keyet kejən tatatneñjok nāmti pigok mazemtemien, “Nej zikatn Saion Kalaŋan ekpema mosem enenogat nālen mukulem mimin keesetgatnañ makozin.” (Sam 121:1) Kan notnañgat Kawawañgallen zelañ kululungat kwitnañ ḥen, “Saion alakñajan” manzeip (Ibulu 12:22; Kie Kienok 14:1).

Samalia Samalia msat ke Zuda ekjēngalen msat butnanen sokñajan sokñanik. Eweñjan penaj am manje ekjēn ke kegogak Zekopgat iñsokñane yañgut ekjēnañ am notnañ msat pemeniñjañgatnañmak lumajti belakñajan bewien. Zuda am ekjēnañ nāmindeme ekjēn

am belakñañ penañ mambeip mti ekñengat wisat omba penañ mamimindeip (Luk 10:25-37; Zân 4:4-42; Nembayelen Muluwin 1:8).

Samuel (Nembayelen Muluwin 3:24; 13:20; Ibulu 11:32) An ke Kawawañgålen golañ zenze an. Egañ olip tep kelakñaññañ Dawit amobotnañ tatagat met zulutpeye. An keyet zapatnañ 1 ma 2 Samuel maiñ nãmbak.

Sanai Kalanj (Sainai) (Galesia 4:21-31) Kalanj keyet dukñañ Kawawaññañ amjaneyet zii zetnañ kumti Mosesiyet betnan beme mtotindaye. Kalanj kapi msat tuñgupman tazin (Kisim Bek 19-20).

Sâpe sâpe Bumbu An (Pris) Sâpe sâpe bumbu an mulup ma mulup notnañ sesewat mka temanen mimiyet zenzeñañ e ilak Liwaiyet iñsokñañne etañañ mimiyelen. Kegogapmti Zuda am ekñenañ sâpe sâpe sekam igak igak bumbuyelen timkopme an ekñen kapiyet belinan beme ekñenañ mambumtemien. Âpme Zisasiyañ kegogak ikñañ sâpe sâpe bumbu an kwati sâpe sâpe ikñañgat sipmañañ sek kweptumti nin sambeyelen yom kwesiñ kwesiñ katikpepeyelen kegok mge (Ibulu 5-10).

Sek Butnañ Antiti (Loma 2:25; Galesia 5:2; 1 Kolin 7:19) Sek butnañ antiti kapi Kawawaññañ Abalaamak nembañene ekñenañ ikñañgat zapat mamayet pilinj kapi zemindeme mbien (Sokbembe 17:9-14). Kegogapmti Zuda am ekñenañ nembañine an sokbeip beme sonda kweptadelanç zemti keyet misenjan ilak nemuñineyet

sekñin butnañ maantip. Âpme Zisasiyelen buñam zapalañ alakñak yanbemti msat katañ tapmekopme am Zuda manjeen ku sokbembeyen ekñenañ nâmkiñpepeyeen yanbem takopme dapmelanje kejangatnañ am notnañan pigok zewien, "Am Zuda mange ku sokbembeyen ekñenañ sekñin butnañ ku antiwep beme ekñen am nâmkiñpepenjimak penan yek." Kegok zewien keyangut Pâlan zet keyet ombo penan mdândâye (Nembayelen Muluwin 15:1-19).

Sela (Loma 4:19; 9:9) Imbi ke egan Islaeliyet sokñin Abalaamgat imbiñan. Egan tipkatik manje yançut Kawawañan zetik mgeyet penañan sokbembeyelen egan imbi ilip penañ beme keyet paleñañ ekmak apman nembanit ñen itdaye (Sokbembe 18:10-12; 21:1-6) Zet Abalaamgat kukuñan ke maiñti ekbak.

Semsân (Ibulu 11:32) An ke Islael am ekñengalen damuñ ñen ke. Egan damuñ mulup sepemanj ñen mge. Kawawañan windé mobotnañ penañ same egan kasajine indomâge. Egalen zapat Kawawañgalen Zet Itnañan kapiyet maiñ nâmbak (An Damuñ 13-16).

Sesewat Mka (1 Kolin 3:16-17) Zelusalem mka temanj keyet keñjan sesewat mka temanj penañ Zuda amnan walati keyet keñjan Kawawañ masesewatsamtemien. Ekñen sambe de ma denen mamtemienançut Kawawañ sesewatsasâgât Zelusalem etañ makotemien. Ekñengalen an sâpe sâpe bumbuyelen sambe ke tati amnanj

sâpe sâpeñin busâgât mkopme timti mambumtemien. Âpme sesewat mka teman ke kutume keñajan zut kegok bembeñajan. Keñajan zupmanen sâpe sâpe bumbu mulup mamtemien âpme keñajan ñen keñajanen penañ matatan keyet kwitnañ, "Kambuk penañgat kambukñañ," kegok zeme sâpe sâpe bumbu ekñengalen ñeñajaninañ nup kan kwepgat keñajan sek kwep bulmakauyet sipmanj mmoti tetelime kwitnañ kwitnañ mka keyet keñajanen tapmelipgat dukjanen mekopme amgalen yom manzulutan (Wok Pris 16). Âpme set tokwakwalen señgum teman ñen maanzamtatan. Yañ kan Zisasiyañ tewen gakiyeen señgum ke endeleti mekopme zut beye (Matiyu 27:51; Mak 15:38; Luk 23:45). Kegok sokbeye keyañ pigok zemsokbein, Zisasiyañ set alakjañ mâtâtpein. Am nâmkiñpepeñinmak sambe Kawawañgatmak omteñ meti dundum sasayelen (Ibulu 4:14-16; 6:19-20)

Sisa (Matiyu 22:21) Loma amnañ amobotnañin tembe penañ Loma mkaen matatemien kwilin kapi makumtemien. Amobotnañ ekjen kapiyan msat sambe mekoti an aumti msat mtoñ indomwaleti am msat keyelen mme ekñengalen zemâtâtât katnanen mamtemien.

Sisak (Alta) (Matiyu 5:23) Eweñan Zuda amnañ Kawawañgat sâpe sâpe busâti bulmakau ma sipsip ma meme ma age timti met sisak palen bemti mabumtemien. Set ke zii zelañ zemâtâtindame mâti mamtemien.

Ekjenaŋ sâpe sâpe bumbu mundumanj ke nanzanjanj bemoti keyet palajan songom maindomtemien. Sesewat mka temanen sâpe sâpe bumbuyelen mundumanj ke kegogak matatan.

Sisiliŋ Am (Slev) (Zân 8:34; 1 Kolin 7:20-24; Epesa 6:5-9; Kolosi 3:22-25; Pilimon 16) Am kwilin kapigok kuip ke amobotnaŋ kwianaŋ indakwitiye. Ekjenaŋ tosaŋinpiŋ; mulup etaŋ mamtemien. Mti keŋinajgalak de ma de ku mebegalen; toŋinaj zeme kataŋ mâtí mamtemien. Islael ekjenaŋ Izip msalen mambienen Izipgalen amobotnaŋ sisiliŋ mulup etaŋ msamti mambien (Nembayelen Muluwin 7:9, 34). Pâlaŋ iknjaŋgat, “Neŋ Zisas Kilaisiyelen sisiliŋ kuku an” kegok zeye (Loma 1:1; Pilipai 1:1; Taitas 1:1)

Sodom (Matiyu 10:15; 11:23-24; Luk 17:29; Kie Kienok 11:8) Kwit ke mka temanen jengat kwitnaŋ. Mka ke Abalaamgat notnaŋ isikŋaj keyet nemunjanj Lolaŋ mamamtan. Am mka Sodommak Gomala egegat keŋitdaŋgatnaŋ yomtonj kegogapmti Kawawaŋaj tep kulu-luŋengatnaŋ kuzuŋme toti ziye. Zapatnaŋ kapiyet mainjnâmbak (Sokbembe 13:13; 19:1-24).

Solomon (Matiyu 1:6-7; 6:29; 12:42; Luk 11:31; 12:27; Nembayelen Muluwin 7:47) Solomon ke Islael ekjengalen amobotnaŋ Dawitgat nemunjanj. Bipmaŋaj gakime egaŋ bipmaŋgat munduman amobotnaŋ tati Kawawaŋgat nânâ sasayet yankwisime Kawawaŋaj nânâ same mulup dolakŋaj

penaj mti mânep milawatnañ omba sambeleñ same kwizet buñamañ teman beye. Mme egan kegogak Kawawañgalen sesewat mka teman Zelusalem mka teman keñan tazin ke walage (1 Kir 6).

Tagonjo Kan (Sabat) Ewenjan Kawawañan kwitnañ kwitnañ mgeen egan mulup mimiyelen msasa 6 mtiñgut 7gat tagoye (Sokbembe 2:1-3). Kawawañan amñjaneyan msasa keyet tañgomti ek sesewatsasayet zeye. Yanjut Zuda am ke mti naman sakñanen set notnañ ilin timtusume nukñañ beme ilin kegogak msasâgât nukñañ mamip. Kan notnañgat Zisasiyan menok tagonjo kanen mme Palisi ekñenäñ nâme ekñengalen set takulun zemti ñenzinziñ mbien. Yanjut egan Kawawañgalen zii zet ku kuluye (Luk 6:1-11; 13:10-17; 14:1-5). Zuda ekñenäñ Sonda Isikñañ matagomtemien keyet kwitnañ Sabat tagonjo makumtemien. Mme alak pigogak am nâmkiñpepeñinmagañ Sonda mme ekñengalen tagonjo kan beme ondakti silik dundundu mamip enenogat Zisasiyan msasa keyet wageyepmti kegok mamip (Nembayelen Muluwin 20:7).

Tâtâyelen Bogis (Bogis Kontrak) (Ibulu 9:4-5; Kie Kienok 11:19) Itnañan Islael amnañ Kawawañan ekñenmâk tâtâ msâti kwitnañ kwitnañ mobotnañ indaye keyet mundumañ tewañ boñgis sâmti keyet palanjan golaj bumtaimti peme ego egoñajmâk tapme keyet keñanen zii zet nanzañ palen kukuñan ke (Zii Zet 10:5) ma manayet selikñañ ma

Alongalen tonje petnaŋ kwakwatnaŋ keyet bepeme matatan. Islael am ekjenaŋ de ma de mekosât mamtemien beke gapuŋen mamtemien (Makuku 10:33; Zosua 3).

Teziŋ Njandaŋ (Hel) Am sambe Zisasiyet ku manâmkirpeipgapmti yomin melesin matimaip. Kegogapmti ekjenaŋ gakiwewen yominanŋat dopmaŋ gakiki katikŋaŋ aikti tezin njandaŋ sindem kwesin kwesin timti mamambep (Mak 9:47-48; Kie Kienok 19:20; 20:11-15). Ekjenaŋ sindem omba penaŋ tipeŋ mamambep yaŋgut ḥenaŋ ku indamukulem mimindewe (Luk 16:19-21).

Wain Tep (Zân 15; Matiyu 21:33-43) Tep ke tek nembon ma betsasatnaŋ tek. Tep ke katnaŋ tikŋaŋ penaŋ ma amnaŋ manip. Kan notnaŋat Zuda am ekjenaŋ wain katnaŋ ke akume kwaopme time nanzaŋ enzuŋan topme selan im enzeŋme tuŋaŋ kwapme manip. Zuda am ekjen msat ḥen ilak tep kapi etaŋ onzempeme telapgtat matakhetan. Zânan Buŋam Zapat kuyeen keyet tuŋgupman 15 wain tepgat weŋaŋ ekbak.

We Bekanaŋ (Matiyu 17:14; Mak 5:1-20; Luk 4:33-36; 1 Timoti 4:1) We bekanaŋ kapi Sadangalen mulup anene. Ekjen am msalen mamaip selin peletme toindondoyet mulupmaŋ omba penaŋ mamip. Kegok mme amnaŋ Kawawaŋanŋat nâmlikŋaŋ ku mti bamkumpepeyelen mulupmaŋ omteŋ mamip. Kan notnaŋat we bekanaŋ keyaŋ am inda msesepelimi indadamun mme ekjen keyaŋ bekanaŋ mamip. Yaŋgut

am nâmkiñ pepemagañ Sadan̄ mamain ke nâiwañgut Zisasiyelen windenjañgañ egalen sebempein kegok manâip (1 Zân 4:4).

Wit (Mak 2:23; Luk 6:1; 22:31) Wit kapi laisiyan makwezinok makwezin. Kalit sekam kwep. Wit katnañ timti enzeñme tototnañ ke plawa. Amnañ plawa ke timti nupmamañ mambuip. Witgat katnañ belañ kaik timti ñep niniyelen (Matiyu 12:1).

Yis (Galesia 5:9) Amnañ nupmamañ busâti yis isikñañ bukñen plawaen lumañme keyañ plawa mme sememti temañ kwapme eleñgemti nupmamañ mambuip. Kan notnañgat Kawawañgalen Tâtâ Alakñanen yomgat yis nemboñ kegok bemzenzeñjañ (Matiyu 16:6; 11; 1 Kolin 5:6-8). Sepem keboñ an kwepgalen yomañ am sambe indasimuñme yommak bemâbenn. Ma naman Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyet kogogak yis palen bemzenzeñjañ (Matiyu 13:33).

Zekop (Yekop) (Sokbembe 26-50) Zekop ke Islael amgat yeñsokñin ñen ek. An ke zet zapatnañ om̄ba penañ miminjanañ tazin. Mme egat kwitnañ ñen Islael kegok makumtemien (Sokbembe 32:22-32). An kapi Isâyet meniñañ yañgut datnañ meu isikñañ bukñenañ tetimpemti nemba yuyelen zemgwatnañ zet ke biwitmagengatnañ kambu tiye.

Zelemaia (Matiyu 2:17; 16:14; 27:9) Zelemaia ke Kawawañgalen golañ zenze an. Zisas-iyañ msalen kokopiñ tapme an kapiyañ

ekmagen zet notnañ zeye ke penañañmak beye. Ma an kapiyan kogogak kwitnañ kwitnañ bam msat katañ sokbemmebe keyet zemkawañbemâge. Kawawañgålen Zet It-nañjanen papia ñen an kapiyan kuye ke ikiñjañgåt kwitnañ kumpeperenjañ tazin.

Zii Zet Kawawañgålen zii zet kapi zet zapat itnañjañ Kisim Bekgatnañ met Zii Zet ke delan̄ zein. Kawawañjañ zii zetnañ ke Moses saye kegogapmti amñjeneyaj zet ke zigok msokbembeyelen zetnañ om̄ba penañ zemâtâge. Islael am ekjenan̄ nâmblinen ekjen̄ zii zet sambe ke penañ weyan̄ kakanemuñ timambep beme ekjenan̄ Kawawañgåt zikatnañ teñ kwabep nâmtri mamtemienan̄gut ekjenmagengatnañ ñenaj̄ set kegoset teñ ñen ku kwabien. Kegogapmti am nâmkiñpepeñinmak nin zii zetgat kanderjan̄ ku tatnup. Nin Zisasiyelen keñ̄ taolet keñ̄ tatnupgapmti keñ̄ temañ Kawawañgåt manndembein. Ma naman am sambeyet kegogak keñ̄ temañ mambein (Matiyu 5:17; Zân 1:17; 15:1-17; Nembayelen Muluwin 13:39; 15:24, 28; Loma 5:18; 10:18; Galesia 2-6; Epesa 2:15; Kolosi 2:14; Ibulu 7).

Zii Zet Zikat Indanda An (Saveman bilong Lo) (Matiyu 2:4; Luk 23:10) Zuda an notnañ muluwin ilak Kawawañgålen zii zet Moses kalañjan̄ saye ke am manzemzikatin-damtemien. An ekjen kapi Palisi ekjenmak tati Zisas kuwien.

Zisas (Jisas) Zisas ek Kawawañgåt nemuñañ penañ. Kwit ke Ibulu zeleset kukuñjañ.

Mme kwit keyet yañan kapigok “An amjané yomengatnañ indatimkwabe” (Matiyu 1:21). Zisasiyet kwitnañ notnañ kapigok makunup: Zisas Kilais (Loma 5:17) ma ḥen
Angat Nemunjan (Matiyu 8:20) ma ḥen
Kawawañgat Nemunjan (Zân 1:34) ma ḥen
Dawitgat Sokjan (Matiyu 1:1) ma ḥen
Immanuel (Matiyu 1:23) ma ḥen
Msatgalen Tañam (Zân 9:5) ma ḥen
Sipsip ekjengat Toñin Penan (Zân 10:14) ma ḥen
Mamayelen Notekeñan (Zân 11:25) ma ḥen
Kawawañgallen Zet (Zân 1:1; Kie Kienok 19:13) ma ḥen
Kawawañgallen Sipsip Nembañan (Zân 1:29) ma ḥen
Laion Ek Zudayelen Mañgeengatnañ (Kie Kienok 5:5) ma ḥen
Msalen amobotnañ ekjengalen Amobotnañ Teman ma Msalen an damuñ ekjengalen An Damuñ Teman (Kie Kienok 19:16).
Kawawañgallen Tâtâ Alakjanan Zisasiyet kwitnañ kegok kukuñan omba talipgat main nãmbak.

Zisasiyet Nembañane (Disaipel) Kwit ke am Zisasiyet zetnañ gawepumti ek mäpmäip ekjengat manzenup (Nembayelen Muluwin 6:7). Am sambeyan Zisas mäpmamtemien ekjen ke Zisasiyet nembañane yañgut ekjenmagengatnañ an 12 ombemindemti ekjen keyet kwilin “Ombemindendeñan” kegok kuye (Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16).

Zona (Matiyu 12:39-41; 16:4; Luk 11:29-32) An ke Kawawañmagengatnañ golañ zenze an. Kegogapmti Kawawañajan Zona pigok zemâtâtpeye, “Geñ met Niniwe mkaen meti am eknengat zemane nâit nej mka ke waletmâbap.” Egañ zapat ke nâmsti kunzuñge. Egañ Zopa towati wañga ñen mti msat belakñan mesât mge yañgut Kawawañajan tâgâ temaj mme kwati nembu mme mgasik beye. Mme am wañgaen tabienaj nâmbien, “Kapi belek yek; Kawawañajan ningat ñenzinziñ min,” zemti an yomañmak kwi keyet timabien. Mti Kawawañajan tâgâ temaj mme koti nembu mme mgasik beye keyet penañaj Zonamagen msokbemti ek ambepeme nembu keñjan towege. Mme Kawawañajan añañala temaj ñen peme koti Zona pumwilige. Âpme Zonayañ añañala temajgat tip kambakñan msasa tuk tage. Mme naman Kawawañajan añañala temaj nâmpeme gambibik ñengat Zona meokputatipeme mowege. Kegok sokbeme Zonayañ Niniwe mkaen meti golañ zet diindoye (Zona 1-4).

Zosep Kawawañgallen Tâtâ Alakñajan kapiyet kwit ke an 7 eknengat kwilin sekam kwep. Kegogapmti an kwi kwi penañ ke kaleñti kumtowetne.

Ñeñajan Zosep Islael eknengat yeñin Zekop-gat nemuñan egat kwitnañ ke makuip. Egat zapatnañ Sokbembe 37-48 keyet maiñ ekbak. Ma zet notnañ kapiyet maiñti ekbak: Zân 4:5;

Nembayelen Muluwin 7:9-14; Ibulu 11:21-22; Kie Kienok 7:8.

Nen Zisasiyet mamanj Maliayet apmanj kwitnañ Zosep (Matiyu 1:18-25; Luk 2).

Nen Zisasiyet meniñanj isikjanj nengat kwitnañ kegogak Zosep (Matiyu 13:55; Mak 6:3).

Nen Zems Zisasiyet nembanjanjat meniñanj kwitnanj kegogak Zosep (Matiyu 27:56; Mak 15:40, 47).

Nen naman Zosep Alimatis mkaengatnañ an Zuda am eknjengalen damuñin keyet kwitnanj kegogak Zosewegak makuip. An kapiyan Zisasiyet sekñanj tewengatnañ mtoti met ikñanjanjat sumanen beye (Matiyu 27:57-60; Mak 15:42-46; Luk 23:50-53; Zân 19:38-42).

Âpme an nen kapi kegogak kwitnañ Zosep Balsabas. An kapi Zisasiyanj mulupmanj yanbem mge eganj Zisas ma nembanjanemak mamamtan. An notnan Matias kapi kegogak. Kegogapmti an Zudas Isikaliot egat munduman ombesâtm bienen an zutgat kwilit ilitzuzut aik-bienanjanjut Matiasiyanj Zudasiyet munduman tatagat ombempewien (Nembayelen Muluwin 1:23-26).

An kwit sekam kwep aoop mtotne totne delañ zenzenjanj an Zosep kapi. An nâmkinjpepeñanjamak msatnañ ikñanjanjalen beme kwitime Zisasiyet nembanjanje indame am nâmkinjpepeen alakjanj tusuwien eknjen indamukulem miye egat kwitnañ nen Banabas (Nembayelen Muluwin 4:36-37).

Zosua (Nembayelen Muluwin 7:45; Ibulu 4:8)

An keyanj Moses msat tuñgupman gakime

egat munduman timti Islael am indatimti msat Kawawaŋan eweŋan yeŋsoknjine idandayet zetik mimiŋan keyet keŋan indatimoge. Zosuayaŋ Islael am indatimoindemti am msat ke mamtemien indapmâti Kenan msat kalaŋti Zekopgat iŋsoknjane indaye. Liwaiyet soknjane etaŋ gulak belak indeye enenogat ekjengat muluwin sesewat mka teman Zelusalem ke ekdamun̄ mti sâpe sâpe bumbu mee kegok etaŋ mimiyelen zmindendeŋan.

Zuda Âpme Zuda ek Zekopgat nemuŋan 12 ekjengat tuŋguwinanŋatnaŋ ŋen keyepmti egat iŋsoknjaneyan̄ ilinangat egat iŋjane kegok manzemtemien. Mange ekjen kapimagen-gatnaŋ Zisasiyan̄ sokbeye. Mme Zelusalem sesewat mka teman̄ ke kegogak ekjengalen msalen matatan ma msalinangat kwitnaŋ Zudia makuip. Alak pigogat kwit kapi Zekopgat nemuŋane 12 ekjengat iŋsoknjineyet kwili makuip.

Zuda Ekjengalen Kendo Zuda ekjenan̄ nup kan kwepgat keŋanen tambu msasa notnaŋ Kawawaŋat sesewatsasyet nâmti kwizikme motapme keyet kendo kambuk zewien ma Kawawaŋan̄ kwitnaŋ kwitnaŋ mobotnaŋ penaŋ mimindandaŋan̄ keyet nembaŋine manzemâtâtindamtemien. Kegok mamtemiengalen kendo kapigok:

Kendo ŋeŋan̄ sesewat mka teman̄ Zelusalem Omzuluti mme Kambuk Bembenjaŋgalen Kendo (Zân 10:22). Kendo kapiyet ekjenan̄

aniñ kwitnañ Zudas Mekabi egan kasañine ekñenañ Zelusalem sesewat mka ke mme ilinañgalen nöpiomgalen mkanok beme sâpe sâpe bumbu mundumanj mwatonzempepeñañ kumasakti kasañine indoye keyet maotnâmtemien. Ma naman sesewat mka ke mme kambukñañ beme Zuda am ekñenañ keyet keñañen moti Kawawañ ewe tusum sesewatsawien.

Kendonjin ñen Ançalalañ Kendo (Matiyu 26:2, 5, 17-19). Kapi Zuda am ekñengalen kendo mobotnañ penañ. Kegogapmti kwitnañ Ançalalañ Kendo kuwien ke yañajmak. Isip sindem msalen mamtemien kan keyet Kawawañañ ekñen indatimkwasâgât mulup zigok mge keyet maotnâmtemien. Msat ke pemti kwawewegalen Kawawañañ ensel am sipsip sipmañañ mkanjin setokwakwalen metekuwien ançalañ indemti kasañineyelen nemba ma soñgom ñeñaj sokbembeñañ indome gakiwien. Mme kan keyet Islael amnañ Isip msat pemebibien (Kisim Bek 12) kegogapmti Zuda amnañ kendo kapiyet sipsip kumti tepmelesiñ tembu kwepgat nime mandelañ zein. Kegogapmti am nâmkiñpepeñañmak nin “Zisas Kilaisiyet Sipsip yomgat dopmañ kukuñañ” manzenup (Zân 1:29; 1 Kolin 5:7). Zisasiyan gakime sipmañ toge keyepm Kawawañañ nin ke nâmkiñpenupgapmti maangalañndein (Loma 5:9; Epesa 1:7; Ibulu 9:12, 22; 1 Pita 1:19; Zân 1:7; Kie Kienok 1:5; 5:9; 12:11).

Kendonjin ñen Nupmamañ Yisipiñgalen

Kwit ma Zet Yañin Zuda Ekjengalen KendoxxxviKwit ma Zet Yañin Zuda Ekjengalen Kendo

Kendo matatemien (Matiyu 26:17; Luk 22:1). Âpme Zuda am ekjenañ Isip msat pemti kwawewegalen kwitnañ kwitnañ abatatañ palen mti tembuyelagak kunzuñzungalen kegogapmti nupmamañ yisipiñ bumnimbiñ. Nupmamañ bumbuyelen setnañ penan yisimak lelimpeme tati sememeñgut antinti mambuip yançut kan ñen ku tatindaye keyepmti kegok ke mbien. Kendo kapi An̄galalan Kendoyet keñanegak makwazin (Kisim Bek 12:14-20).

Kendonin ñen Minzalan Kendo. Ke sonda kwepgat keñan minzalan isisik walati mawemtemien (Zân 7:2-52). Kendo kapiyet Zuda animbi ekjenañ olojen palen mawianjtemelip. Enenogat meu ilak ñep bemtemepme akume kwaolep. Mme ekjenañ minzalan isiksik walati yeñsokñineyan nup kan 40 msat tungupman minzalañ mawemkotemien keyet maotnâip (Wok Pris 23:33-36; Zii Zet 16:13-15).

Kendonin ñen Pentekos (Nembayelen Muluwin 2:1; 20:16; 1 Kolin 16:8). Kapi kegogak Zuda am ekjengalen kendo temañ ñen. Zet keyet yañañ, “Msasa 50.” Zuda am ekjenañ An̄galalan Kendo tadelan zemti tapmepme msasa 50 mepme ilak Pentekos Kendo kapi maekgip. Kendo kapiyet kegogak ekjenañ olojen mamip enenogat ekjenañ yanbemti wilin katnañ atimbemti naman Kawawañan zii zet Sainai Kalañan indaye keyet maotnâip. Zisasiyan gakiye keyet baman Petekos Kendo kapiyet egañ Emetak Teñ peme

Kwit ma Zet Yanjin Zuda Ekñengalen Kendoxxxvii Kwit ma Zet Yanjin Zuda Ekñengalen Kendo
nembanjanemagen toge (Nembayelen Muluwin
2:1-4).

**Kawawangalen Tâtâ Alakñan
The New Testament in the Nabak Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini**

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nabak

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

ea68a902-358a-5c72-82de-a583fc4809e7